

РОЗДІЛ I

Когнітивна лінгвістика

УДК:811.111'342:81'246.2(=162.4)

Антоніна Девіцька

Параметри ЧОТ в інтерферованому англійському мовленні словаків-білінгвів

У статті розглянуто параметри ЧОТ в інтерферованому англійському мовленні словаків-білінгвів, отримані під час проведеного акустичного аналізу. Актуальність теми визначається спрямованістю сучасних лінгвістичних досліджень на виявлення механізмів породження фонетичної інтерференції носіїв мови, а також визначення когнітивних, психологічних і соціокультурних чинників її породження, які висвітлюють особливості переносу елементів фонетичної системи рідної мови в межі англійської. Актуальність теми також підтверджується необхідністю виявлення ознак інтерферентного впливу словацької мови, етно- та соціокультурних особливостей англійського мовлення словаків-білінгвів, котрі проживають у Великій Британії. Новизна дослідження обґрунтовується тим, що вперше в практиці експериментально-фонетичних досліджень здійснено комплексний та системний аналіз просодичних ознак англійського мовлення такої групи, як словацько-англійські білінгви. Водночас виокремлено та кодифіковано основні параметри інтерферованої фонетичної системи англійського мовлення словаків на надсегментному рівні. Виявлено відмінності в інтонаційному оформленні англійських висловлень, реалізованих словаками-білінгвами, а саме: модуляції гучності голосу та варіювання ЧОТ.

Ключова слова: акустичний аналіз, білінгвізм, фонетична інтерференція, ЧОТ, інтонація, еталонні висловлення, інтерфероване висловлення

Постановка наукової проблеми та її значення. У добу міжмовної комунікації широке використання англійської мови зумовило значне збільшення кількості її носіїв, що сприяло появі нових національно-англійських варіантів. Їх відмінність характеризується низкою фонетичних, лексичних і граматичних рис, серед яких провідну роль відіграють саме вимовні особливості [1]. Адекватне вираження, сприйняття та передача смислу й прагматичної ціленастанови висловлення вважаються головною умовою для досягнення мети під час міжкультурної комунікації [2, с. 17]. Правильне інтонаційне оформлення висловлення в кореляції з належним емоційно-смысловим навантаженням має важливе функціональне значення – доповнює та інтенсифікує смислові центри твору, підсилює його ритмічність, надає йому особливого експресивного забарвлення й сприяє зростанню рівня його емоційно-прагматичного потенціалу [2].

Аналіз досліджень цієї проблеми. Значну увагу вітчизняних дослідників [1; 2; 3] привертають механізми відображення реального світу одиницями фонетичного рівня мови на основі даних психології, філософії, нейрофізіології, логіки. Дослідження проблеми білінгвізму в Словаччині розкрито в низці наукових конференцій, семінарів, а також окремих монографіях та публікаціях словацьких мовознавців, котрі вивчають проблеми динамічних процесів, які відбуваються в лексиці й фонетиці словацької мови [4; 5; 6; 7; 8].

Мета й завдання статті – зображення виокремлених та кодифікованих основних параметрів інтерферованої фонетичної системи англійського мовлення словаків на надсегментному рівні, а також аналіз відмінностей в інтонаційному оформленні англійських висловлень, реалізованих словаками-білінгвами, а саме: модуляції гучності голосу й варіювання ЧОТ. У межах дослідження підтверджено той факт, що породження інтерферованого мовлення білінгвом відбувається під впливом складних когнітивних процесів і набутих умінь та навичок в опануванні англійської мови. Відмінність артикуляційних баз носіїв досліджуваних мов також зумовлює появу вимовного

акценту. Дослідження вимовного акценту у світлі когнітивно-комунікативного підходу дає підставу виокремити інтерферовані англійські висловлення, реалізовані словаками-білінгвами, та ідентифікувати порушення вимовної норми.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Проведений акустичний аналіз дав змогу отримати об'єктивні відомості про частотні характеристики англійського мовлення словаків-білінгвів. Відібрані за допомогою слухового аналізу найяскравіші еталонні й інтерферовані висловлення в загальній кількості 12,52 та 87,48 %, відповідно, записувалися на персональний комп'ютер *Lenovo Ideapad*, процесор *Intel (R) Atom™ CPU N570* (2,0 GB оперативної пам'яті, 320 GB жорсткого диска з тактовою частотою 1,67 GHz) у форматах MP3 і MP4 та конвертувались у формат звукового запису Windows PCM (*.wav) за допомогою програм *Switch Sound File Converter* та *Sound Forge for Windows 9*. Для акустичного аналізу використано апаратно-програмну систему обробки акустичних мовних сигналів, реалізованих на базі персонального комп'ютера за програмами *Cool Edit Pro 2.1*, *SpectraLAB*, *WaveLAB*, *Praat 4.3.37*, *Sound Analyzer*. Дослідження просодичних характеристик експериментальних висловлень проводили із застосуванням унормованих відносних значень, які дають можливість отримати найточніші дані з незначним ступенем варіативності й усувають індивідуальні відмінності дикторів у частоті основного тону та темпу вимовляння, а також звукового тиску (інтенсивності).

Відповідно до висновків слухового аналізу встановлено, що інтерфероване англійське мовлення словаків-білінгвів суттєво відрізняється від еталонного не тільки на сегментному рівні, а й на надсегментному. Виявлені відмінності включають темпоральне й мелодичне оформлення висловлення, відсутність або наявність пауз, а також модуляції гучності голосу. Мета акустичного аналізу полягала в підтвердженні результатів аудитивного аналізу й установленні частотних характеристик, що є найбільш значущими для відображення специфіки англійського інтерферованого мовлення словаків-білінгвів.

У межах аналізу *тонального діапазону інтоногруп* різних ступенів фонетичної інтерференції з'ясовано, що діапазон варіює від розширеного до звуженого. При цьому розширений діапазон присутній здебільшого в *еталонних висловленнях* у кількості 46,22 %. У висловленнях із *низьким* ступенем вияву просодичної інтерференції розширений діапазон нараховує 37,60 %. Окрім того, висловлення, реалізовані дикторами із *середнім і високим* ступенями вияву фонетичної інтерференції, характеризуються найвищим показником звуженого тонального діапазону інтоногруп – 29,60 % і 32,71 %. Через імовірну відсутність варіативності висотнонального рівня на структурних і смислових ділянках висловлень, показники цих двох груп мають однакову частку середнього та широкого тонального діапазону інтоногруп.

Таблиця 1

Тональний діапазон інтоногрупи англійських еталонних та інтерферованих висловлень, %

Ступінь інтерференції висловлень	Тональний діапазон інтоногрупи				
	широкий	розширений	середній	звужений	вузький
високий	2,01	19,86	31,66	32,71	13,76
середній	4,60	28,44	28,05	29,60	9,31
низький	5,25	34,78	29,10	27,16	3,71
еталонні висловлення	8,43	46,22	30,55	13,50	1,30

У ході акустичного аналізу виявлено, що більшість досліджуваних *еталонних висловлень* мають розширений діапазон інтоногруп та середньопідвищений тональний рівень початку й низький рівень завершення. Це обґрунтовується тим, що диктор намагається переконливо передати смисл висловлення та його прагматичну ціленастанову. Мовлення дикторів-білінгвів із *низьким, середнім і високим* рівнями фонетичної інтерференції, що характеризується середньопідвищеним або високим тональними рівнями початку термінального тону та середньозниженим або середньопідвищеним рівнями його завершення в поєднанні з частим уживанням звуженого тонального діапазону інтоногруп передає невпевненість дикторів, хвилювання, стомленість, іноді роздратованість, що впливає на передачу прагматичної настанови.

Прикладом правильної передачі смислу може слугувати еталонна реалізація (рис. 1) висловлення *It had been, in Robin's view, the most perfect proposal, ever, in the history of matrimony*, у якій використання середньопідвищеного тонального рівня початку термінального тону в поєднанні з низьким рівнем його завершення разом із середнім діапазоном інтоногрупи відображають думки Робін щодо освідчення:

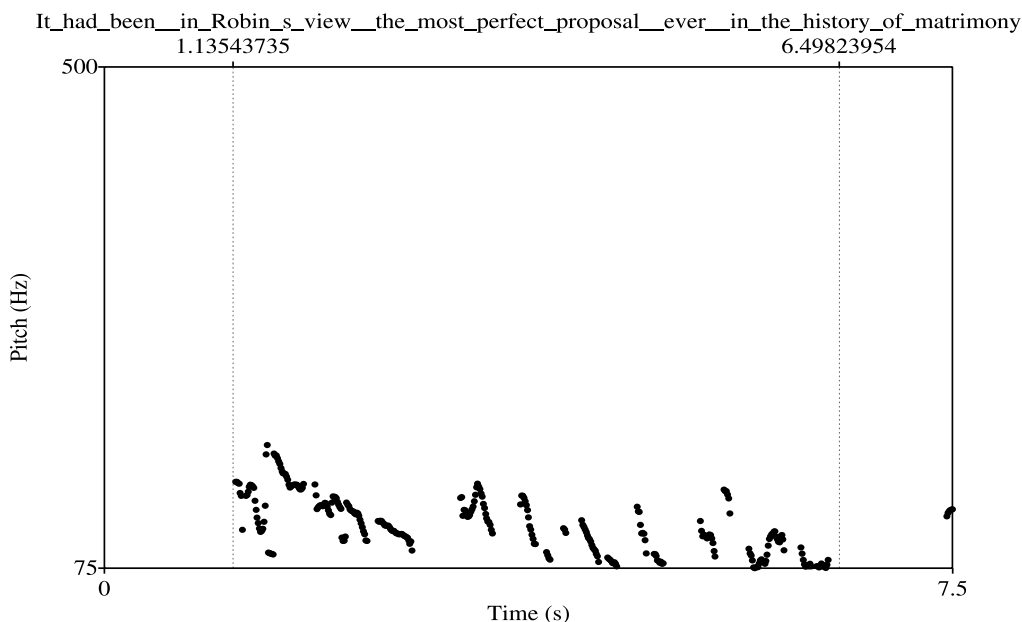

Рис. 1. Локалізація максимуму ЧОТ в інтонаційній групі

It had been, in Robin's view, the most perfect proposal, ever, in the history of matrimony (еталонне мовлення)

У прикладі, який зображено на рис. 1 *It had been, in Robin's view, the most perfect proposal, ever, in the history of matrimony*, максимум частоти основного тону припадає на слово *been* і складає 190 Гц. Варіювання ЧОТ цього слова змінюється в межах показників 76–190 Гц; в інтонаційній групі *It had been in Robin's view* – у межах 78–190 Гц; у межах інтонаційної групи *It had been, in Robin's view, the most perfect proposal, ever, in the history of matrimony* – 75–188 Гц. За допомогою розміщення максимуму ЧОТ на ядерному складоносії мовець (еталонне мовлення) упевнено підкреслює найважливішу інформацію про те, що все таки це була, на думку Робін, найкраща пропозиція руки й серця за всю історія шлюбних союзів.

Розглянемо детальніше такі варіанти висловлень, реалізованих дикторами із *низьким ступенем фонетичної інтерференції* (рис. 2). Так, у висловленні *It had been, in Robin's view, the most perfect proposal, ever, in the history of matrimony* максимум частоти основного тону припадає на допоміжне слово *had* і складає 237 Гц. Варіювання ЧОТ цього слова змінюється в межах показників 184–237 Гц; в інтонаційній групі *It had been in Robin's view* – 139–394 Гц; у межах інтонаційної групи *It had been, in Robin's view, the most perfect proposal, ever, in the history of matrimony* – 75–395 Гц. Виділяючи допоміжне слово *had* за допомогою розміщення максимуму ЧОТ, диктор дещо змінює інтонаційне оформлення висловлення, використовуючи при цьому широкий діапазон та помірну гучність. Така наголошеність допоміжних слів зумовлена, передусім, використанням наголосу на неповнозначних словах, частках, прийменниках, займенниках, у словацькій мові.

Реалізація висловлення *It had been, in Robin's view, the most perfect proposal, ever, in the history of matrimony*, актуалізована білінгвом із *середнім* ступенем фонетичної інтерференції (рис. 3), характеризується широким тональним діапазоном інтоногрупи, а також високим тональним рівнем початку термінального тону та середньозниженим рівнем його завершення, що свідчить про емоційну збудженість мовця й надає висловленню більшого забарвлення та насичення. Це може бути пояснено, з одного боку, тим, що диктору-білінгву знайомі ці відчуття радості й щастя, отримані під час освідчення.

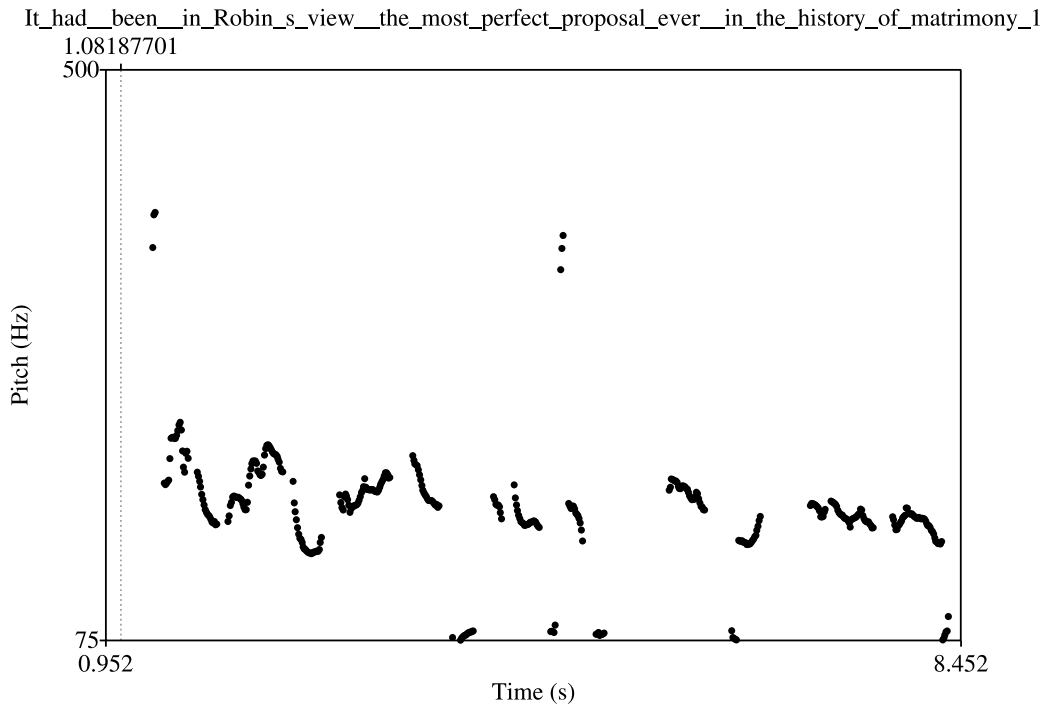

Рис. 2. Локалізація максимуму ЧОТ в інтонаційних групах
It had been, in Robin's view, the most perfect proposal, ever, in the history of matrimony
(низький ступінь інтерференції)

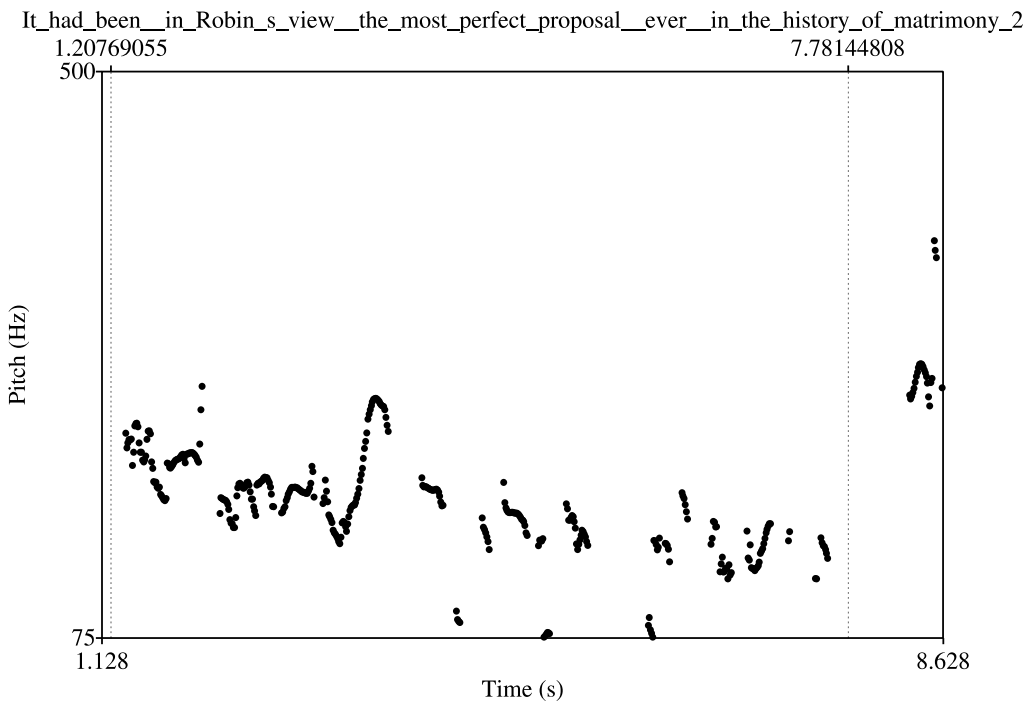

Рис. 3. Локалізація максимуму ЧОТ в інтонаційних групах
It had been, in Robin's view, the most perfect proposal, ever, in the history of matrimony
(середній ступінь інтерференції)

Так, у висловленні *It had been, in Robin's view, the most perfect proposal, ever, in the history of matrimony* (рис. 3), реалізованого білінгвом із середнім ступенем інтерференції, максимум частоти основного тону припадає на слово *been* і складає 273 Гц. Варіювання ЧОТ цього слова змінюється в

межах показників 178–273 Гц; в інтонаційній групі *It had been in Robin's view* – 146–254 Гц; у межах інтонаційної групи *It had been, in Robin's view, the most perfect proposal, ever, in the history of matrimony* – 66–283 Гц. Високий тональний рівень початку інтоногрупи, широкий діапазон і підвищена гучність надають висловленню більш емоційного насичення, сприяють розумінню тексту й передачі прагматичного потенціалу.

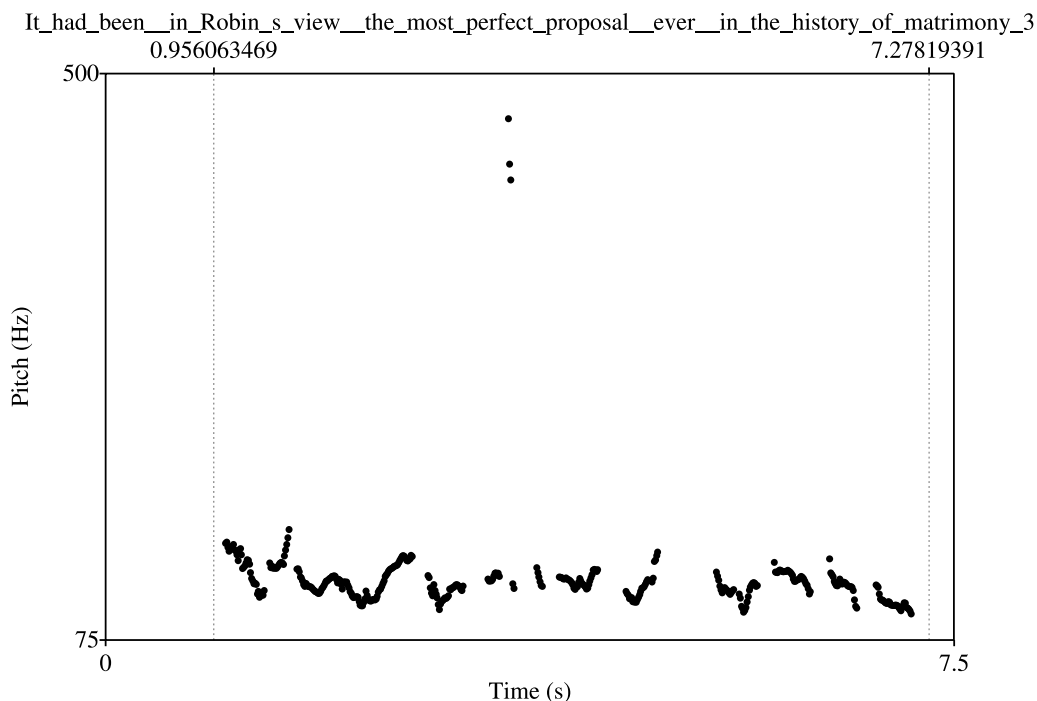

Рис. 4. Локалізація максимуму ЧОТ в інтонаційних групах *It had been, in Robin's view, the most perfect proposal, ever, in the history of matrimony* (високий ступінь інтерференції)

Висловленню *It had been, in Robin's view, the most perfect proposal, ever, in the history of matrimony*, актуалізованому диктором із високим ступенем фонетичної інтерференції (рис. 4), притаманний звужений тональний діапазон інтоногруп у поєднанні із середнім підвищеним тональним рівнем початку й завершення термінального тону, що передає невпевненість диктора у вимовлянні певних слів та комплексів. Таке порушення єдності між інтонаційним оформленням і семантичною структурою висловлення більшою мірою перешкоджає його сприйняттю та, відповідно, коректній передачі прагматичного потенціалу.

У висловленні (рис. 4) *It had been, in Robin's view, the most perfect proposal, ever, in the history of matrimony*, актуалізованому диктором із високим ступенем інтерференції максимум частоти основного тону припадає на слово *been* і складає 156 Гц. Варіювання ЧОТ цього слова змінюється в межах показників 110–156 Гц; в інтонаційній групі *It had been in Robin's view* – 100–157 Гц; у межах інтонаційної групи *It had been, in Robin's view, the most perfect proposal, ever, in the history of matrimony* – 97–466 Гц. Вузкий діапазон та знижена гучність цього висловлення не передають повною мірою емоційне забарвлення й надають мовленню монотонності. Мовлення диктора звучить як проста констатація фактів, що, імовірно, зумовлено недостатнім рівнем іншомовної компетенції. Приклад такого мовлення не сприяє передачі емоційного насичення та прагматичного потенціалу.

Отже, проаналізовані еталонні й інтерферовані висловлення засвідчили існування відмінностей у варіюванні ЧОТ в англійському мовленні носіїв британського варіанта та словаків-білінгвів.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Найтипівші ознаки інтерферованої фонетичної системи англійського мовлення словаків-білінгвів уключають некоректне інтонаційне оформлення на передачу головного смислу висловлення, що впливає на розуміння й сприйняття смислу. Потрібно зауважити, що відсутність варіювання наголосу в словацькій мові результує певну ритмічність в інтонаційному оформленні англійського інтерферованого мовлення словаків-білінгвів. Водночас англійському мовленню білінгвів притаманне переміщення інтонаційного центру на

останнє слово в інтоногрупі навіть тоді, коли це не потрібно. Серед перспектив дослідження, нам видається цікавим подальше вивчення англійського мовлення словаків-білінгвів в аспекті їх розподілу на гендерні ознаки.

Джерела та література

1. Валігура О. Фонетична інтерференція в англійському мовленні українських білінгвів : монографія / О. Р. Валігура. – Тернопіль : Підруч. і посіб., 2008. – 288 с.
2. Калита А. А. Актуалізація емоційно-прагматичного потенціалу висловлення / Алла Андріївна Калита. – Тернопіль : Підруч. і посіб., 2007. – 318 с.
3. Тараненко Л. І. Актуалізація англійських прозових фольклорних текстів малої форми: монографія / Лариса Тараненко ; Нац. техн. ун-т України «Київ. політехн. ін.-т». – Київ : Кафедра, 2014. – 287 с.
4. Bilá M. Duration of Pauses in Slovak and L1 Speaker's Productions of English. A Preliminary Investigation / M. Bilá // In: 6th Conference on British, American and Canadian Studies : Conference Proceedings. – Opava : Czech Republic, 2000.
5. Lenhardtová L. Interferencia slovenčiny a angličtiny na fonologickej rovine (Analýza chýb slovenských študentov v produkcii niektorých foném): Dizertačná práca / Lydia Lenhardtová. – Bratislava : Filozofická fakulta Univerzity Komenského, 1989. – 198 s.
6. Pauleová M. The impact of English on the Slovak language culture / Milada Pauleová // Nation and language: modern aspects of socio-linguistic development : Fourth International Conference. – KTU Panevėžys Institute, 2010. – S. 96–99.
7. Kapalková Svetlana. Narrative abilities in early successive bilingual Slovak–English children / Svetlana Kapalková, Kamila Polišíenská, Lenka Marková, James Fenton // A cross-language comparison. Applied Psycholinguistics. – 37. – P. 145–164. doi:10.1017/S0142716415000454.
8. Zimmermann J. English rhythm and Slovak Learners / J. Zimmermann // In: Connecting Our Global Community. Preliminary Programm. March 17–21, 1998. – Washington : Washington State Convention and Trade Center, 1998. – 124 S. – (Spoluautorka M. Bilá).

Девицкая Антонина. Параметры ЧОТ в интерферирующей английской речи словаков-билингвов.

В статье рассмотрены параметры ЧОТ в интерферирующей английской речи словаков-билингвов, полученные в ходе проведенного акустического анализа. Актуальность данной темы определяется направленностью современных лингвистических исследований на выявление механизмов порождения фонетической интерференции носителей языка, а также определением когнитивных, психологических и социокультурных факторов ее возникновения, освещающих особенности переноса элементов фонетической системы родного языка в пределы английского. Актуальность темы также подтверждается необходимостью выявления признаков интерферирующего влияния словацкого языка, этно- и социокультурных особенностей английской речи словаков-билингвов, проживающих в Великобритании. Новизна исследования обосновывается тем, что впервые в практике экспериментально-фонетических исследований осуществлен комплексный и системный анализ просодических признаков английской речи такой группы, как словацко-английские билингвы. В то же время, выделены и кодифицированы основные параметры интерферирующей фонетической системы английской речи словаков на надсегментном уровне. Выявлены различия в интонационном оформлении английских высказываний, реализованных словаками-билингвами, а именно: модуляции громкости речи и варьирования ЧОТ.

Ключевые слова: акустический анализ, билингвизм, фонетическая интерференция, ЧОТ, интонация, эталонные высказывания, интерферируемые высказывания

Devitska Antonina. Pitch Variation in Slovak/English Bilinguals' Interfered English Speech. The article discusses pitch variation in Slovak/English bilinguals' interfered English speech, received during acoustic analysis. The relevance of the present topic is determined by orientation of modern linguistic research in order to identify mechanisms of non-speakers' speech production and to identify cognitive, psychological and socio-cultural factors of the production that highlight features of the transferred elements of phonetic system existing in their native language into English. Actuality is also confirmed by the necessity to sign the interfered impact of the Slovak language and ethno-socio-cultural characteristics of interfered English speech produced by bilingual Slovaks living in the UK. The novelty of the research is justified by the fact that for the first time in the practice of experimental phonetic study there was conducted a comprehensive and systematic analysis of prosodic features of English speech produced by Slovak/English bilinguals. At the same time, basic parameters of the interfered phonetic system of Slovak bilinguals' English speech on suprasegmental level were allocated and codified. The peculiarities of intonation in Slovak bilinguals' English speech were found, namely the modulation of voice volume and pitch variation.

Key words: acoustic analysis, bilingualism, phonetic interference, pitch, intonation, native speaker's speech, interfered speech.

Стаття надійшла до редколегії
10.04.2017 р.